

Motion till riksdagen

1989/90:K204

av Allan Ekström (m)

Lagprövning

Oron för tillståndet i rättsstaten Sverige börjar bli alltmer påtaglig. Tilltron till regeringens vilja och förmåga att restaurera vår gamla rättsstat, som vi tidigare kunnat vara så stolta över, sviktar betänkligt.

I uttalande av Svenska avdelningen av internationella juristkommissionen (juni 1989) – för att nämna endast ett exempel – hävdas sålunda, att utredningen av mordet på Olof Palme och den s.k. Ebbe Carlsson-affären visat att respekten för lagarna sjunkit. Enligt juristkommissionen – som bland sina 300 medlemmar räknar domare, advokater, åklagare och rättsvetenskapsmän – anses vikten av att lagarna alltid noggrant efterlevs inte längre vara så betydelsefull. En smidig hantering där ändamålen får helga medlen tycks vara viktigare. Det har enligt juristkommissionen också visat sig att existerande kontrollorgan fungerar dåligt.

Efter denna svidande kritik granskar juristkommissionen därefter närmare bl. a. hur *kontrollen av normgivningsmakten* är beskaffad. Här må följande återges:

I demokratier av västerländsk typ är det vanligt att domstolarna har en roll att spela som kontrollorgan över normgivningsmakten genom att de tilldelats möjligheten att ogiltigförklara eller att vägra tillämpa normer som är oförenliga med lagar av högre dignitet eller som tillkommit på ett med gällande procedurregler oförenligt sätt. I vissa länder har denna uppgift anförtrots en särskild författingsdomstol, i andra hand utövas funktionen av de allmänna domstolarna, i sista hand HD.

En lagprövningsrätt av denna typ har ansetts föreligga även i Sverige och den har i nu gällande regeringsform grundlagsfästs i 11 kap. 14 §. Denna paragraf innehåller emellertid en väsentlig begränsning av lagprövningsrätten såvitt gäller av riksdagen beslutade lagar. Tillämpningen av sådana lagar skall nämligen underlåtas endast om felet är *uppenbart*. Detsamma gäller föreskrifter som beslutats av regeringen. I praktiken har domstolarna i Sverige inte utövat denna kontrollfunktion i nämnvärd utsträckning, såsom sker i andra länder.

En reell lagprövningsrätt är inte minst viktig med hänsyn till den ökade betydelse som de medborgerliga fri- och rättigheterna fått genom tillkomsten av dels 2 kap. regeringsformen (RF), dels olika internationella konventioner som Sverige biträtt. De rättigheter som tillförsäkras den enskilde medborgaren i 2 kap. RF blir illusoriska om domstolar och myndigheter närmast ovillkorligt måste tillämpa också normer som åsidosätter dessa rättigheter.

Slutsatsen är att den begränsning av lagprövningsrätten som ligger i *begreppet "uppenbart"* bör slopas.

I ståndpunkten att begreppet "uppenbart" bör slopas har även Svea hovrätt instämt. Enligt hovrätten utgör lagprövningen i en konflikt mellan vanlig och grundlag skydd för den i 1 kap. 1 § första stycket regeringsformen fastslagna folksuveräniteten; remissvar rörande SOU 1987:6 (Folkstyrelsens villkor). Det är därför enligt hovrättens mening principiellt felaktigt att inskränka normprövningsrätten till att avse endast uppenbara fel.

Att lagprövningsrätten i dess nuvarande form saknar reellt innehåll bekräftas med all önskvärd tydlighet av en artikel i Förvaltningsrättslig tidskrift 1988 s. 121 utav professor Håkan Strömberg. Artikeln upptar en översikt över rättspraxis rörande normgivning under tiden efter nya regeringsformens ikraftträdande 1975.

Några iakttagelser ur artikeln förtjänar att uppmärksammas. Enligt Strömberg finns det en markant skillnad mellan regeringsrätten och högsta domstolen i fråga om den allmänna attityden till normprövningsrätten. Regeringsrätten har, i varje fall när det gäller föreskrifter beslutade av förvaltningsmyndigheter och kommuner, utövat sin normprövningsrätt med ganska stor frimodighet. Enligt Strömberg gäller detta omdöme även om man bortser från Gustaf Petréns insatser. Något motsvarande kan enligt Strömberg inte sägas om HD. Hos HD finner man – slår professor Strömberg fast – i stället en strävan att snart sagt till varje pris släta över brister i normgivningen. Artikeln slutar med den retoriska frågan: Ser HD som sin främsta uppgift att vara ett värn för medborgarnas rättsäkerhet eller att fungera som maktens förlängda arm?

Den bakomliggande förklaringen till den sålunda framkomna lojaliteten till den politiska makten är – enligt Gustaf Petrén (Rättsfonden, Myndigheternas normgivning, 1988) – att domarkåren aldrig sett sig som värnare av rätten i egentlig mening utan i stället uppfattat sig som organ för den offentliga maktens utövning i landet.

Sammanfattningsvis kan av det anförda – såvitt nu är i fråga – icke dragas annan slutsats än att begränsningen av normprövningen till begreppet "uppenbart" måste upphävas. De slutsatser i övrigt som det anförda berättigar till är delvis behandlade i en motion om domarnas rättsliga ställning.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen beslutar att slopa begreppet "uppenbart" i 11 kap. 14 § regeringsformen.

Stockholm den 10 januari 1990

Allan Ekström (m)